

Рамазон рўзасини ўз юрти мусулмонлари билан бирга бошлиш ва якунлаш

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

Барча ҳамдлар Аллоҳгагина хос, У зотга ҳамд айтамиз, Ундан мадад сўраймиз, Унга истифор айтамиз, Аллоҳдан нафсларимиз ва амалларимиз ёмонлигидан паноҳ тилаймиз. Аллоҳ кимни ҳидоят қилса уни адаштирувчи йўқ, кимни адаштиrsa уни ҳидоят қилувчи йўқ. Гувоҳлик бераманки, бир Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ, У ёлғиз ва шериксиздир. Яна гувоҳлик бераманки, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам У зотнинг бандаси ва элчисидир.

Сўнг...

Уламолар ўртасида Рамазон рўзаси мусулмонлар ҳилолни кўрган кунидан бошланиши кераклиги борасида ихтилоф йўқ. Агарда булути ҳаво ёки бошқа бирор сабаб билан ойни кўра олишмаса, улар Шаъбон ойини ўттиз кун ҳисоблашлари, кейин эса рўза тутишлари лозим бўлади. Рамазон якуни, ҳамда Ийдул фитр байрами санаси ҳам худди шу тарзда аниқланади. Имом Бухорий ва Муслим, Ибн Умар розияллоҳу анхудан ривоят қилади, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам дедилар: «(Рамазон ойининг) ҳилол(ини) кўриб рўза тутинглар, (шаввовл ойининг) ҳилол(ини) кўриб оғзингизни очинглар (яъни рўзани тугатинглар)! Агар сизларга булатми бўлса, (ойни) ўттиз кун қилинглар!»

Астрономик кузатувлар шуни исбот қиласиди, янги ой (ҳилол) узоқ юртларда турли вақтда кўриниши мумкин. Бу масалада Ислом уламолари ўртасида ҳам ихтилоф йўқ. Бироқ ўз юртида ой кўринмаган бўлса, бошқа юрт аҳолисининг Рамазон бошлангани ёки тугагани ҳақидаги хабарига эргашиш кераклиги масаласида уламолар ўртасида ихтилоф бор.

Баъзилар агар бир ўлка аҳолиси ҳилолни кўрса, бу нарса бошқа ўлка аҳолиси рўза тутишга ёки якунлашга мажбур эмас дейдилар. Икрима айтади: «Ҳар бир ўлка аҳолиси ўзлари (ҳилолни) кўришилари лозим». Ибн ал-Мунзир хабар қилишича, Қосим ибн Муҳаммад, Салим ва Исҳоқлар ҳам шу фикрда бўлишган. Ушбу ҳукм имом Муслим, Аҳмад, Абу Довуд, Насоий ва Темизийлар ривоят қилган Қурайбанинг ҳадисига асосланган. Ҳадисда айтилишича: «Умму Фазл мени Шомга, Муовия ҳузурига юборди. Мен у ерга бордим ва унинг буйругини бажардим. Мен ўша ердалигимда Рамазон кирди. Мен жума оқшомида ҳилолни кўрдим. Ой охирида эса Мадинага қайтдим. Абдуллоҳ ибн Аббос менга баъзи саволларни берди. Кейин эса ҳилол ҳақида гап очди. У деди: «Ҳилолни қачон кўрдингиз?» Мен дедим: «Биз уни жумага ўтар кечада кўрдик». У сўради: «Сен ўзинг кўрдингми?» Мен жавоб бердим: «Ҳа, одамлар ҳам кўришиди. Улар рўза тутишини бошлишиди, Муовия ҳам улар билан бирга бошлиди». У эса деди: «Биз эса уни фақатгина шанбага ўтар кечада кўрдик. Биз ўттиз кун ўтгунича ёки ҳилолни кўрмагунимизча рўза тутамиз». Мен сўрадим: «Сенга Муовия уни кўргани ва рўза тутишини бошлагани кифоя эмасми?» У деди: «Йўқ, бизга Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи васаллам) шундай буюрганлар»».

Ибн ал-Мажашин ва бошқаларнинг фикрича, агарда давлат бошлиғи шу қарорга келса, бошқа ўлка аҳолиси берган хабарни эътиборга олиш шарт.

Баъзиларнинг фикрича, бошқа ўлка аҳолисининг хабарини қабул қилиш мумкин, агарда ўша ўлкалар битта ҳудудда жойлашган бўлса. Баъзиларнинг айтилишича, географик шароитларни эътиборга олиш керак. Масалан, ўлканинг пасттекислик ёки баланд тоғларда жойлашгани. Бироқ бу фикрлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи васаллам сўзларидан кўра кўпроқ ақлий далилларга асосланган.

Шофеийларнинг бир қисми, ҳанбалий ва бошқа уламоларнинг фикрича, бир мусулмон ўлкада ҳилолни кўришган бўлса, қолган барча ушбу хабарни эътиборга олиши шарт. Улар

юқорида зикр қилиб ўтилган Ибн Умар ҳадиси ва бошқа шунга ўхшаш ривоятларга суюнишган. Қурайбанинг ҳадисига келсак, улар уни эътиборга олишмаган. Чунки бу фикрни Ибн Аббоснинг ижтиҳоди деб ҳисоблашган. Ҳадисдан саҳоба Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи васаллатининг қайси сўзларига асослангани маълум эмас. У ўша сўзларни ўзича тушунган бўлиши эҳтимолдан ҳоли эмас.

Шундай қилиб ушбу масаладаги ихтилоф салаф ва халаф уламолари ўртасида аввалдан мавжуд бўлган. Шунинг учун ҳам, агарда, масалан Ўрта Осиёда Ўзбекистон ёки Қозоғистон Рамазон киргани ҳақидаги араб давлатларидан келган хабарга асосланмай, ўзлари ҳилолни кузатишларининг ҳеч қандай зарари йўқ. Ушбу худудларнинг ораси анча узоқда. Шунингдек, аксинча, улар Рамазон киргани ёки тугаганини бошқа ўлка хабарларига таяниб эълон қилишларининг ҳам зарари йўқ.

Юқорида зикр қилиб ўтилган барча қоидалар рўзани бошлиш ёки тутатиш ҳақидаги қарорчиқариш ҳуқуқига эга бўлганларга тааллуқлидир. Қолган барча мусулмонлар давлат бошлиғи қарорига (агар давлат исломий бўлса) ёки ўлканинг Ислом марказига (масалан, диний идора ёки муфтийлик ҳайъатига) эргашишлари лозим. Мусулмонлар бирликни сақлаш ҳақида ўйлашлари ва фитна тарафга юрмасликлари шарт. Айниқса бу каби уламолар ижтиҳод қилишлари жоиз бўлган масалаларда.

Термизий Абу Ҳурайра розияллоҳу анҳудан ривоят қиласи, Набий соллаллоҳу алайҳи вассаллам дедилар: «Рўза – сизлар рўза тутган кунингиз, ҳайит – сизлар рўзани очган кунингиз ва қурбонлик (ҳайити) – сизлар (қурбонликларни) бўғизлаган кунингиздир». Албоний ҳадисни саҳих деди. Ҳадисни зикр қилганидан сўнг Термизий айтади: «Баъзи уламолар ушбу ҳадисни қўйидагича шарҳлайди: рўзани бошлиши ва якунлаши жамоат ва қўпчилик одамлар билан бўлади».

Ибн ал-Қаййим «Тахзид ас-сунан» (3/214)да ёзади: «Ушбу ҳадис: «Астрономик ҳисоб билан ҳилолни аниқлаган, бу ҳисобни билмаганлардан ажralган ҳолда рўзани бошлиши ва якунлаши мумкин» деганларга раддиядир, деган фикрлар мавжуд. Шунингдек, агар инсон ҳилолни кўрса, бироқ қози унинг гувоҳлигини қабул қилмаса, қолган одамлар каби у ўша куни рўза тутмаслиги керак, деган фикрлар ҳам мавжуд».

Абул Ҳасан Синдий «Хошия ала Ибн Можа» китобида ёзади: «Унинг зоҳирий маъноси, алоҳида шахслар жамоатдан ажralишга ҳақли бўлмаганларидек, бу каби қарорларга аралашишга ҳақли эмаслар. Бундай масалаларда қарорни имом (давлат бошлиги) ва жамоат чиқаради. Колган барча имом ва жамоатга итоат қилишлари шарт. Шунинг учун ҳам, бирор ким ҳилолни кўрса, бироқ унинг гувоҳлиги имом тарафидан қабул қилинмаса, бундай ҳолатда у ўзининг кўрганига эргашиши мумкин эмас. Аксинча, у қолган барча мусулмонларга эргашиши лозим».

Шайх Мухаммад Носириддин Албоний «Силсила ал-аҳадис ас-саҳиҳа» (1/443-444)да ёзади: «Ҳадисдан ҳаёлга биринчи бўлиб келадиган нарса шудир. Ушбу фикрни Оиша Масруққа айтган сўзлари қувватлайди. У ўша куни қурбонлик куни эканлигидан ҳавф қилиб, Арафа куни рўза тутшидан бош тортган эди. Улар (Оиша) унинг фикри аҳамиятга эга эмаслиги ва у жамоат қарорига итоат қилишини кераклигини унга тушунтириб бердилар. Улар айтдилар: «Курбонлик куни – одамлар қурбонлик қиладиган кундир. Фитр куни эса – одамлар рўзани тутган кундадир».

Ушбу фикр одамларни бирлаштириш, сафларини жипслаштириш, ҳар қандай бирликни парчаловчи шахсий фикрлардан узоқ бўлишини мақсад қилган пок шариатга тўғри келади. Гап рўза, байрамлар ёки жамоат намози каби жамоавий ибодатлар ҳақида кетгандা, шариат алоҳида шахсларнинг фикрини эътиборга олмайди, ҳатто улар қайсицир жиҳатдан ҳақ бўлсалар ҳам. Ахир сен саҳобалар, Аллоҳ улардан рози бўлсин, баъзилари аёл кишига, жинсий аъзога тегиниши ёки қон чиқиши таҳоратни бузади деб ҳисоблаб, бошқалари бундай деб ҳисобламасада, бир бирлари орқасида намоз ўқиганларини билмайсанми?! Баъзиси сафар вақтида намозни тўлиқ ўқиса, бошқаси қаср қилиб ўқиган. Бу ва бошқа ихтилофлар намоз вақтида битта имом ортида тўпланишларига ва бу намоз тўғри деб ҳисоблашла-

рига монелик қилмаган. Чунки улар мусулмонлар орасининг парчаланиши, айрим масалалардаги ихтилофлардан ёмонроқ эканлигини билар эдилар. Иш шу даражага етдики, улардан бири Минодаги улуг жамланишида мусулмонларнинг бошлиги фикри сабабидан ўз фикрига эргашишдан воз кечди. У агар ўз фикрича иш тутганида келиб чиқиши мумкин бўлган ёмонликни олдини олишини хоҳлаган эди. Абу Довуд (1/307) ривоят қиласиди, Усмон розияллоҳу анҳу Минода тўрт ракаат намоз ўқиди. Абдуллоҳ ибн Масъуд бу ишига таъна қилиб деди: «Мен Пайгамбар билан икки ракаат ўқидим, Абу Бакр билан икки ракаат, Умар билан икки ракаат ва Усмон билан бошқарувининг аввалида (икки ракаат намоз ўқидим). Кейин эса у намозни тўлиқ ўқий бошлиди. Кейин сиз ихтилоф қилдингиз. Мен умид қиласманки, ушибу тўрт ракаатдан менга аввалги икки ракаати қолади». Сўнг Ибн Масъуд ҳам тўрт ракаат ўқиди. Ундан сўраши: «Сен Усмонни таъна қилиб, ўзинг тўрт ракаат ўқидингми?!» У жавоб берди: «Ихтилоф – ёмонликдир». Ҳадис исноди саҳиҳ. Аҳмад (5/155) Абу Зардан шунга ўхшиаш ҳадис ривоят қиласиди.

Инсон агар ҳилолни қўрса ёки ишончли шахслардан у ҳақида эшитса, қолганлардан алоҳида ҳолда рўза тутишни бошлиши ва якунлаш керакми деган масалада ихтилоф бор. Нима бўлганда ҳам, агар унинг гувоҳлиги қабул қилинмаган бўлса, у ҳилолни кўрганлиги ҳақидаги хабарни, жамиятда фитна тарқатган ҳолда, ёймаслиги лозим. Қолган ибодатларни (ҳайит намози, тарових ...) у ўзининг юридаги кўпчилик мусулмонлар билан бирга адо этши лозим.

Абу Ҳурайрининг ҳадисида оддий мусулмонлар рўза бошланиши ва тугашини эълон қилишларига, Ийдул фитр ва қурбонлик байрамларини нишонлашга ҳақлари йўқлигига очик кўрсатма бор. Ушбу жамоавий ибодат турлари давлат бошлиғи ёки ўлка мусулмонлари бошлиғи назорати остидадир. Мўминлар Аллоҳ таолодан уларнинг қадамларини тўғри йўлда собит қилишини дуо қиласиди, уларнинг қарорларини хурмат қилишлари ва уларга итоат этишлари лозим.

Валлоҳу аълам!